

ปรัชญาว่าด้วย “หนึ่งดวงจิตวิญญาณใน สองร่าง” และพิธีมงคลสมรส “อนันต์การัช” ของชาวไทยซิกข์

The Principle of Sikhism on “One soul in two bodies” and the Wedding Ceremony “Anand Karaj” of the Thai Sikh Community

อภิรัฐ คำวัง

Aphirat Kamwang

บทคัดย่อ

พิธี “อนันต์การัช” เป็นพิธีมงคลสมรสของชาวซิกข์โดยปฏิบัติตามหลักศาสนาวิชัยของศาสนาซิกข์ บุรุษและสตรีชาวซิกข์จะเป็นคู่สมรสที่สมบูรณ์ต้องผ่านพิธีทางศาสนาเท่านั้น ในทางศาสนา การสมรสเป็นการรวมของ “หนึ่งดวงจิตวิญญาณในสองร่าง” โดยบุรุษและสตรีต้องตั้งมั่นอยู่บนความรักที่แท้จริง เนื่องจากการสมรสมีความหมายและคุณค่าอย่างลึกซึ้งต่อชีวิต เมื่อสมรสแล้วไม่สมควรจะหย่าร้าง งานพิธีเน้นความเรียบง่าย การสมรสของชาวซิกข์ไม่จำเป็นต้องมีการหมั้นและปราศจากการหาฤกษ์ยาม

ชุมชนชาวไทยซิกข์ในกรุงเทพมหานคร ในอดีตราวถึงศตวรรษนั้น มีการแต่งงานและเชิญญาติมิตรร่วมงานมงคลสมรสโดยอาศัยบุคคลซึ่งเป็นอาสีพริบจ้างเดินสาร หากในห้วงสองทศวรรษที่ผ่านมา การเชิญเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการใช้บัตรเชิญหรือสารเชิญแทน ส่วนใหญ่สั่งทำมาจากอินเดีย สารเชิญส่วนหนึ่งได้รับการออกแบบด้วยศิลปะและรูปแบบที่สวยงามและ

หรรษา เนื้อหาทุกอย่างในสารเชิญช่วยทำให้ได้รู้จักขนบธรรมเนียมของการสมรสตามวัฒนธรรมปัญญาปีและอินเดีย

งานมงคลสมรสของชาวไทยซิกข์นิยมจัดงานเลี้ยงทางสังคมในโรงแรม ก่อนการจัดพิธีทางศาสนาที่คุรุदวารา (ศาสนสถาน) การจัดงานในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมามีความแตกต่างจากปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องพิธีหมั้นซึ่งในศาสนาซิกข์ไม่ให้ความสำคัญกับพิธีหมั้น หากในปัจจุบันกลับเป็นที่นิยมจัดโดยรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในงานทางสังคม เนื่องจากชาวไทยซิกข์ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักธุรกิจที่มีฐานะ

คำสำคัญ: ศาสนาซิกข์, ชาวซิกข์, ชุมชนชาวไทยซิกข์, พิธีอันนัตการัช/การสมรสในศาสนาซิกข์, บัตร์เชิญ, วัฒนธรรมปัญญาปี/วัฒนธรรมอินเดีย

Abstract

The “Anand Karaj” ceremony is the wedding ceremony of the Sikhs. The Sikh couple must undergo this ceremony only. In Sikhism, marriage follows the principle of “One soul in two bodies”. Both husband and wife must possess the real love as the Sikh wedding has a deeply meaning and carries value of life. It is expected that do not divorce. The process of wedding is simple where would be no engagement which can be organized any day or any time.

About half of century ago the Thai Sikh community in Bangkok invited the guests for wedding by sending messengers, the carrier for invitation at the all guest’s homes. But after two decades, method of messengers invitation has changed to buy the invitation cards. Most of the cards are ordered from India. Some of cards are designed with the beautiful art, multi-colors and great styles. All details in the cards express both the Punjabi and India cultures.

The weddings of the Thai Sikhs always celebrate for social part at the hotels, before the Sikh ceremony is conducted at Gurdwara (the Sikh temple). The celebration parties in a half of century time have changed a lot. Especially the ring ceremony is not important in the Sikh has become integral part of Sikh wedding. The families like to organize and include in the social part. It is because of the fact that Thai Sikhs are in the business group and have large money to spend.

Keywords: Sikh/Sikhism, Sikhs, Thai Sikh community, Anand Karaj/ Marriage in Sikhism, Invitation card, Punjabi culture/Indian culture

บทนำ

งานมงคลสมรสของชาวไทยซิกข์ในสังคมไทย เป็นการประกอบพิธีตามหลักศาสนวินัยของศาสนาซิกข์ซึ่งสืบทอดกันมายาวนานหลายศตวรรษ พิธีดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมปัญจาบิ (Punjabi culture) อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอินเดีย โดยวัฒนธรรมปัญจาบิข้ามแดนมาพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของชาวซิกข์จากปัญจาบสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทความนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิถีแห่งซิกข์ (Sikh way) ของชาวซิกข์ โดยที่ผู้ศึกษาได้ทยอยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทยซิกข์ในมิติต่าง ๆ (ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และกิจกรรมของชาวไทยซิกข์ที่ร่วมกับสังคมไทย) ตามแต่โอกาสและปัจจัยที่จะเอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า ในช่วงระยะเวลา 3 ปี (2552 – 2554) เมื่อผู้ศึกษาได้พบข้อมูลที่น่าสนใจหลายประการเกี่ยวกับเรื่องพิธีมงคลสมรสของชาวไทยซิกข์ ซึ่งได้พบทั้งความธรรมดาและไม่ธรรมดาที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวไทยซิกข์ จึงร้อยเรียงสารัตถะเพื่อนำเสนอสู่สาธารณะโดยมุ่งเน้นเรื่องกระบวนการเชิญญาติมิตรเข้าร่วมงานพิธีและการประกอบพิธีตามศาสนวินัยเป็นหลัก

สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ยังถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเกี่ยวกับการสมรสของชาวไทยซิกข์ เนื่องจากยังต้องค้นคว้าประเด็นย่อยอีกหลายเรื่อง การศึกษาค้นคว้านี้เสมือนเป็นการหยิบเอาส่วนปลายทางมาขยายความและนำเสนอ คือ เฉพาะเรื่องการจัดญาติมิตรและการจัดพิธีต่าง ๆ

สาระของบทความเชื่อมโยงระหว่างการจัดญาติมิตรและสารเชิญญาติมิตรเข้าร่วมงานมงคลสมรส ทั้งตัวสื่อ (วัสดุ) และตัวสาร (ข้อความ) ของสารเชิญล้วนแล้วแต่มีความโดดเด่น มีอัตลักษณ์ (Identity) และมีความน่าสนใจ กระบวนการแจ้งข่าวหรือวิธีการเชิญญาติมิตรให้เข้าร่วมงานมีพัฒนาการ

ควบคู่ไปกับพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวไทยซิกข์ในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา จากการร่ำรวยให้คนทำหน้าที่แจ่งขาว สู่งานใช้บัตรเชิญและสารเชิญในรูปแบบต่าง ๆ สารเชิญได้เชื่อมโยงเข้าสู่งานทางสังคมและพิธีมงคลสมรสตามหลักศาสนาซิกข์ เรียกว่า พิธี “อนันต์การัช” อันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีแห่งซิกข์ที่สำคัญยิ่ง การประกอบพิธีกรรมของชาวซิกข์เน้นความเรียบง่ายทั้งด้านเวลาและความสะดวก สารของพิธีมุ่งเน้นไปยังเรื่องความรักในมิติทางศาสนา การเคารพซึ่งกันและกันในสิทธิของคู่สมรส นอกจากนี้ยังมีประเด็นต่าง ๆ อีกหลายประการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสมรสของชาวซิกข์

ศาสนาซิกข์แห่งปัญจาบ และชาวซิกข์ย้ายถิ่นสู่ไทย

ศาสนาซิกข์แห่งปัญจาบ ศาสนาซิกข์ก่อกำเนิดขึ้นเมื่อปี 2012/1469 โดยถือเอาปีประสูติของพระปฐมศาสดาเป็นปีแรกของศาสนา ศาสนาซิกข์ถือเป็นศาสนาใหม่ของอินเดีย ศาสนาซิกข์ได้เฉลิมฉลองครบรอบห้าศตวรรษไปเมื่อปีพ.ศ 2512 (ค.ศ.1969)

พระศาสดาคุรุนานักซาฮิบ (Guru Nanak Sahib, พ.ศ.2012– 2082) พระปฐมศาสดาของศาสนาซิกข์ ประสูติที่หมู่บ้านตัลวันตี² ปัจจุบันอยู่ในสาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน พื้นฐานตระกูลของพระองค์เป็นชาวฮินดูและเป็นสามัญชนวรรณะกษัตริย์ ในปีพ.ศ.2050 ช่วงที่พระองค์ประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ในเมืองนาواب พระองค์ได้ลงอาบน้ำในแม่น้ำเวโนใกล้ตัวเมือง พระองค์ได้ยินเสียงจากพระเจ้าซึ่งรับสั่งให้พระองค์อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือมวลมนุษย์ จากนั้นเป็นต้นมาพระองค์จึงเริ่มออกเดินทางเผยแผ่คำสอนในดินแดนปัญจาบและเมืองต่าง ๆ เพื่อให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต จนพระองค์สิ้นพระชนม์ในปีพ.ศ. 2082 แต่ในปีเดียวกันนั้นพระองค์ได้ทดสอบและสถาปนาผู้สืบทอดเป็นพระศาสดาพระองค์ต่อไปก่อนวันที่พระองค์จะสิ้นพระชนม์ ทำให้ศาสนาซิกข์มีพระศาสดาสืบทอดต่อมาอีก

ในระยะเวลา 32 ปี ของการเผยแพร่คำสอน (ระหว่างปี พ.ศ.2050-2082) มีบรรดาผู้ศรัทธาทั่วทุกสารทิศต่างเดินทางมาคารวะ ฟังเทศนา และฝึกปฏิบัติตนตามพระจริยวัตรที่พระองค์ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เนื่องจากพระองค์เน้นการปฏิบัติตนด้วยวิธีการที่ปุถุชนทั่วไปสามารถปฏิบัติตามได้ ผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจึงเรียกว่าศิษย์ โดยคำว่า “ศิษยะ” (Sisya) เป็นภาษาสันสกฤต ขณะที่ภาษาบาลีเรียกว่า “สิกข์” หรือ “สิกขา” (Sikkha) ในภาษาปัลลวะออกเสียงว่า “ซิกข์” (Sikh) ดังนั้น จึงเรียกศาสนาว่าศาสนาซิกข์และเรียกศาสนิกชนหรือผู้ที่นับถือว่าชาวซิกข์

ศาสนาซิกข์เป็นการถ่ายทอดหลักคิดหลักปฏิบัติจากพระศาสดาสูชีษย์บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์โดยพระศาสดาคือคุรุ (ในภาษาไทยหมายถึงครู) ในภาษาสันสกฤตและภาษาปัลลวะเรียกว่า “คุรุ” (Guru) หมายความว่า เป็นผู้นำไปสู่แสงสว่างทางปัญญาหรือเป็นผู้เอ้าออกจากความมืดมนแห่งอวิชชา

ในสมัยพระศาสดาพระองค์ที่ 5 คุรุอรยันซาฮิบ (Guru Arjan Sahib, พ.ศ.2124-2149) ในปีพ.ศ. 2147 ได้รวบรวมพระคัมภีร์ของพระศาสดาสี่พระองค์แรกและของพระองค์เอง รวมถึงนักบุญต่าง ๆ โดยไม่แบ่งแยกศาสนา พระมหาคัมภีร์ดังกล่าวเรียกว่า “อาดิกรันท์ซาฮิบ” (Adi Granth Sahib)

จนกระทั่งในสมัยพระศาสดาพระองค์ที่ 10 คุรุโกวินท์สิงห์ซาฮิบ (Guru Gobind Singh Sahib, พ.ศ.22185-2251) ในปีพ.ศ. 2241 ได้สถาปนาพระมหาคัมภีร์อาดิกรันท์ เป็น**พระศาสดาศรีคุรุครันท์ซาฮิบ (Sri Guru Granth Sahib)** เป็นพระศาสดานิรันดร์กาลของชาวซิกข์ กล่าวคือ จะไม่มีพระศาสดาในลักษณะบุคคลอีกต่อไป เพราะสิ้นสุดที่พระองค์ที่ 10 หากยังมีพระศาสดาในลักษณะพระมหาคัมภีร์ (พระธรรม) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นพระศาสดาพระองค์ที่ 11 และถือเป็นพระศาสดาของศาสนาซิกข์ตลอดนิรันดร์กาล ดังนั้น กว่าสามศตวรรษจากปีแห่งการสถาปนาจวบจนปัจจุบัน

ชาวซิกข์จึงเคารพกราบไหว้พระมหาคัมภีร์ศรีคุรันต์ซาฮิบเสมือนพระศาสดา (รูปบุคคล) ยังคงสถิตอยู่ดังปกติ การศึกษาพระมหาคัมภีร์ถือเป็นการน้อมรับคำสั่งสอนจากพระศาสดาไปด้วยในตัว

ศูนย์กลางของศาสนาซิกข์อยู่ในดินแดนปัญจาบ ในอดีตนั้นดินแดนปัญจาบคือกลุ่มลุ่มแม่น้ำห้าสายครอบคลุมดินแดนในจังหวัดปัญจาบของสาธารณรัฐอิสลามปากีสถานและรัฐปัญจาบของสาธารณรัฐอินเดียในปัจจุบัน ศูนย์รวมจิตใจของชาวซิกข์สถิตอยู่ที่**ฮาร์มันดิรซาฮิบ (Harmandir Sahib)** หรือ สุวรรณวิหาร (The Golden Temple) เป็นศาสนสถานศูนย์กลางของชาวซิกข์ทั่วโลก ตั้งอยู่ที่เมืองอมฤตสาร์ในรัฐปัญจาบของสาธารณรัฐอินเดีย

ชาวซิกข์ย้ายถิ่นสู่ไทย

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพ่อค้าชาวซิกข์เดินทางจากดินแดนปัญจาบ (ในอาณานิคมอังกฤษ) เข้ามาค้าขายยังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาหลังจากที่รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสอินเดีย (ในปี พ.ศ.2415) แล้วในเวลาต่อมาพ่อค้าชาวซิกข์ได้ตัดสินใจลงหลักปักฐานในพระนคร (กรุงเทพมหานคร) พร้อมทั้งชักชวนญาติมิตรจากปัญจาบให้ย้ายถิ่นและมาค้าขายยังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้เริ่มมีกลุ่มชาวซิกข์อาศัยอยู่ในพระนครจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นต้นมา

ในช่วงที่อินเดียประกาศเอกราชจากอาณานิคมอังกฤษ (ปีพ.ศ. 2490) ช่วงระยะเวลานี้มีชาวซิกข์จำนวนมากจากปัญจาบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากดินแดนปัญจาบกลายเป็นพื้นที่แบ่งแยกประเทศใหม่ คือ การแยกสาธารณรัฐอิสลามปากีสถานออกจากสาธารณรัฐอินเดีย ดินแดนส่วนใหญ่ของปัญจาบอยู่ภายใต้การปกครองของสาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงทำให้มีชาวซิกข์ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ประเทศไทยมากขึ้นจนทำให้ชุมชนชาวซิกข์มีขนาดใหญ่ขึ้น

เมื่อชาวซิกข์ได้รับการโอนสัญชาติเป็นคนไทย จึงเรียกว่า “ชาวไทยซิกข์” (Thai Sikh) รวมทั้งลูกหลานของชาวซิกข์ที่เกิดในประเทศไทยจึงได้รับสัญชาติไทยโดยกำเนิด เรียกว่าชาวไทยซิกข์เช่นกัน เป็นการเรียกระหว่างสัญชาติไทยคู่กับการนับถือศาสนาซิกข์

ศาสนสถานของชาวซิกข์เรียกว่า “คุรดวารา” (Gurdwara) เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจและชุมนุมเจริญธรรม ปัจจุบันคุรดวาราในกรุงเทพมหานคร คือ “คุรดวาราศรีคุรุสิงห์สภา” ตั้งอยู่ในเขตพระนคร (ย่านพาหุรัด) ดำเนินการโดยสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา เป็นศูนย์รวมชาวไทยซิกข์แห่งประเทศไทย เป็นคุรดวาราที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ชาวซิกข์เป็นผู้เคร่งครัดต่อหลักศาสนวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจ ดังนั้น คุรดวาราศรีคุรุสิงห์สภากรุงเทพมหานครจะมีการประกอบศาสนกิจเป็นประจำทุกวัน และทำให้คุรดวารากลายเป็นที่พบปะของทั้งชาวไทยซิกข์และชาวซิกข์ทั่วโลกที่มาร่วมศาสนพิธี

นิยามของคำว่า “รัก” สื่อนำทางสู่การสมรส

หากกล่าวถึงคำว่า “รัก” ในแต่ละกลุ่มชน แต่ละสังคม และแต่ละลัทธิศาสนาต่างก็ให้ความหมายหรือนิยามในคำเดียวกันนี้ทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันออกไป และความรักก็กลายเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งของการนำคู่บารุขสตรีก้าวสู่การสมรส ตามที่ หลวงวิจิตรวาทการ (2504 : 85, 87) ได้กล่าวว่า เหตุผลที่ทำให้คนสมรสกันน่าจะมี 3 ประการ คือ โดยความรัก โดยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง และโดยความจำเป็น ซึ่งการสมรสโดยความรักมีอยู่มา ขณะที่การสมรสโดยเหตุผลก็มีมากเช่นกัน หากความรักเป็นสิ่งที่นำมาสู่การสมรสและนำไปสู่การสร้างขยายครอบครัวแล้ว หลวงวิจิตรวาทการยังได้อธิบายเรื่องการสมรสไว้ว่า “ถือว่าเป็นการรวมคนสองคนเข้าเป็นคนเดียวกัน ถือว่าเป็นการรวมธรรมชาติสองชั้นสองประเภทให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สิ่งใดที่รวมกันเข้า สิ่งนั้นย่อมมีกำลังมากขึ้น เพราะฉะนั้นการแต่งงานจึงต้อง

ถือว่าเป็นการให้กำลังส่วนหนึ่ง ผู้ที่มาแต่งงานกันย่อมถือว่ามีความคิดอันเดียวกัน มีความต้องการ และความปรารถนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

ขณะที่ในมุมมองทางสังคม สุพัตรา สุภาพ (2536 : 54) ได้อธิบายความหมายของการสมรสว่า เป็นวิธีการหนึ่งที่ประกาศให้สังคมรับรู้อย่างเป็นทางการว่าจะอยู่ร่วมกันฉันสามีและภรรยา การที่บุรุษสตรีมีความสัมพันธ์ทางเพศในรูปที่สังคมยอมรับ โดยแต่ละสังคมจะมีกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนสำหรับคู่สมรสเพื่อความถูกต้อง ในบางสังคมการสมรสจะสมบูรณ์แบบเมื่อได้ผ่านพิธีกรรมทางศาสนา แต่บุรุษสตรีที่สมรสกันจะผ่านการเลือกบุคคลที่ตนพอใจหรือไม่ก็แล้วแต่สภาพของสังคม

สำหรับคำว่ารักในภาษาปัญจาบซึ่งเป็นภาษาแม่ของชาวซิกข์เรียกว่า “เปรม” ในทางศาสนาซิกข์ ถือเป็นคำที่มีความหมายและคุณค่าอย่างลึกซึ้งต่อความเป็นมนุษย์ ในเว็บไซต์ SGPC³ (2011) ได้ระบุว่า รูปแบบของความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยาบนฐานแห่งความรัก อันเป็นความรักระหว่างจิตวิญญาณของคู่สมรส และระหว่างพระเจ้า เช่นเดียวกับในเว็บไซต์ BBC (2009) โดย Gurmukh Singh อธิบายว่า ความรักของบุรุษและสตรีชาวซิกข์เป็นรูปแบบความรักระหว่างจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์กับจิตวิญญาณของพระเจ้า ซึ่งพรรณนาในบทสวดสมรสที่เรียกว่า “ลาวาห์”⁴ ทั้งสี่บท และการสมรสในศาสนาซิกข์คือ การรวมเป็นหนึ่งดวงจิตวิญญาณในสองร่าง (One soul in two bodies)

และ จันทรา ดาวาร์ (2554) ได้อธิบายและให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความรักในศาสนาซิกข์ว่า

พระศาสดาทุกพระองค์บอกว่าความรัก (เปรม) เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพื่อที่จะได้พบกับพระผู้เป็นเจ้าหรือพบกับสิ่งที่ต้องการ ซึ่งในศาสนาซิกข์นั้น สิ่งที่ต้องการบรรลุก็คือพระเจ้า ความรัก (เปรม) คือเส้นทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการบรรลุ

พระศาสดาพระองค์ที่ 10 กล่าวไว้ในบทสวดชาวยัยเอ้ชาฮิป⁵ ซึ่งสวดกันทุกเช้า มีบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า ‘สาจ กโฮ สุนเลโอ สแป, ยินเปรมกิโฮ ดินฮิปรัก ปาอีโอ’ โดยมีความหมายว่า ‘ข้าพเจ้า ขอกล่าวความจริงที่ทุก ๆ ท่าน ต้องจดจำเอาไว้คือ ผู้ใดมีความรัก และศรัทธา และใช้ความรักนั้นเป็นเครื่องนำทาง พระเจ้าจะสถิต ในดวงจิตของผู้นั้น’

เมื่อเรารักพระเจ้า ก็จะมีรำลึกถึงพระเจ้าตลอดเวลา อยากจะพบพระองค์ ถ้าคนที่เรารักจากไปไกล เราสามารถเขียนจดหมาย ส่งอีเมลล์ไปถึงคนนั้นได้ แล้วสำหรับพระเจ้าล่ะ จะส่งให้ถึงได้อย่างไร ในศาสนาซิกข์ก็คือการรำลึกถึงพระองค์ด้วยการกล่าว ‘วาเฮ่คุรุ’⁶ เป็นการเรียกด้วยความคิดถึงและศรัทธา

ในศาสนาซิกข์ การสมรสถือเป็นเรื่องสูงส่งมาก และไม่มีคำว่าหย่า ดังนั้น จึงต้องรักจริงรักแท้ ถ้าไม่ใช่รักจริงรักแท้ก็เป็นเรื่องของ กามารมณ์ ซึ่งอาจจะเป็นเพียงการรู้จักกันและมีความสัมพันธ์ทางเพศ นี่เป็นความอยากเพียงชั่วคราว ไม่ใช่ความรัก หากความรักที่แท้จริงเป็นการเสียสละซึ่งกันและกัน เมื่อมีความรักแล้ว ก็จะไม่มีความเห็นแก่ตัว พิธีสมรสเรียกว่า ‘อนันต์การัช’ คำว่า ‘อนันต์’ เป็นความสุขที่ลึกซึ้ง เป็นความสุขทางใจซึ่งมองไม่เห็น ถ้าสุขจากใจจริงก็ไม่มีคำว่าหย่า ความรักในรูปของ ‘เปรม’ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

ดังนั้นไม่ว่าความรักจะมีความหมายหลากหลายสักเพียงใดก็ตาม หากความรักในศาสนาซิกข์ เป็นความรักที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ต่อพระเจ้า การเปล่งเสียง “วาเฮ่คุรุ” เป็นการสื่อสารและแสดงความรักต่อพระเจ้า ส่วนความรักระหว่างมนุษย์ด้วยกันโดยเฉพาะความรักของหนึ่งบุรุษหนึ่งสตรีได้นำไปสู่การสมรสที่มีคุณค่าและความหมาย การสมรสของชาวซิกข์อยู่บนพื้นฐานของความรักที่แท้จริง ความรักเป็นพลังนำไปสู่การเสียสละและละความเห็นแก่ตัว

สารเชิญร่วมงานมงคลสมรสของชาวไทยซิกซ์: จากคนเชิญสู่สารเชิญ

หลังจากที่บุรุษและสตรีชาวไทยซิกซ์คู่หนึ่งได้ตกลงปลงใจจะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาแล้ว เมื่อมีกำหนดการจัดงานพิธีอย่างชัดเจน เรื่องการเชิญบรรดาญาติมิตรเพื่อเข้าร่วมงานมงคลสมรสก็เป็นขั้นตอนที่สำคัญในอดีต หากย้อนกลับไปในก่อนปีพ.ศ. 2500 ชุมชนชาวไทยซิกซ์ในกรุงเทพมหานครมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นที่รู้จักมักคุ้นกัน จะจัดงานมงคลสมรสแต่ละครั้ง การพิมพ์บัตรเชิญจึงไม่ค่อยมีความจำเป็น เพราะการเชิญญาติมิตรจะอาศัยคนกลางที่เรียกว่า “แม่ว้า” (บุรุษ) และ “แม่วั้น” (สตรี) โดยแม่ว้า-แม่วั้นถือเป็นอาชีพหนึ่งในชุมชนชาวไทยซิกซ์ เป็นอาชีพประจำครอบครัวที่อาศัยความถนัดหรือความชำนาญทางสังคม แม่ว้า-แม่วั้นจะทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารหรือคล้ายกับ Messenger ที่รู้จักกันในปัจจุบัน การว่าจ้างแจ้งข่าวลักษณะนี้ถือเป็นไปตามปกติของชุมชนชาวซิกซ์ที่มีมาตั้งแต่สมัยที่อาศัยอยู่ในปญญาบ เมื่อมีครอบครัวอาชีพแม่ว้า-แม่วั้นอพยพจากปญญาบมาอยู่ในกรุงเทพมหานครด้วย อาชีพนี้จึงคงดำเนินต่อในชุมชนชาวไทยซิกซ์

ในครั้งใดก็ตามที่เจ้าภาพว่าจ้างให้ไปบอกเชิญญาติมิตรร่วมงานมงคลสมรส แม่ว้า-แม่วั้นจะรอบรู้ว่าจะเจ้าภาพเป็นใคร แล้วควรจะต้องเชิญใครให้มาร่วมงานบ้าง (และรวมถึงไม่ควรจะเชิญใครด้วย) โดยที่เจ้าภาพไม่ต้องส่งรายชื่อผู้เข้าร่วมงานให้ เพราะแม่ว้า-แม่วั้นอาศัยทักษะทางสังคมและเครือข่ายในสังคมชาวไทยซิกซ์ ส่วนการว่าจ้างจะเป็นจำนวนเงินเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายอย่างได้แก่ จำนวนของญาติมิตรที่จะมาร่วมงาน ความใกล้ชิดที่จะต้องเดินทางไปให้ถึงบ้านของบรรดาญาติมิตร ย่านที่อยู่อาศัยของชาวไทยซิกซ์โดยส่วนใหญ่มักได้แก่ สุขุมวิท สีแยกบ้านแขก สะพานหัน บ้านหม้อ พาหุรัด ลำเพ็ง การว่าจ้างยังรวมถึงการเหมาให้ดูแลเรื่องการจัดสถานที่ การแต่งกายของคู่สมรส อาหาร และสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับงานตามแต่จะตกลงว่าจ้างกัน ซึ่งก็คือ Organizer นั่นเอง

หากในชุมชนชาวไทยซิกซ์ปัจจุบัน แม่ร่า-แม่ร้นสูญหายไปแล้ว ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะครอบครัวดังกล่าวไม่มีผู้สืบทอด ประกอบกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่เจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ แม่ร่า-แม่ร้นในชุมชนชาวไทยซิกซ์จึงหมดไปราวสองทศวรรษที่ผ่านมา ขณะที่การใช้บัตรเชิญก็เริ่มเผยแพร่มากขึ้นเรื่อย ๆ จนมีพัฒนาการของการทำบัตรเชิญในรูปแบบอื่น ๆ (ไม่ใช่บัตรหรือกระดาษ)

การส่งบัตรเชิญให้กับญาติพี่น้องและมิตรสหายที่สนิทสนมกันมักจะมอบให้พร้อมกับขนมหวานซึ่งเป็นขนมแบบปัญจาบิ โดยฝ่ายเจ้าบ้านจะมอบให้ในลักษณะของกำนัล

บัตรเชิญหรือสารเชิญยังคงเป็นสาระสำคัญของการเชิญ อันเป็นไปตามธรรมเนียมของชาวไทยซิกซ์ ในการเชิญนั้น เจ้าภาพจะต้องไปบอกกล่าวและเชิญด้วยตนเอง มิเช่นนั้นแล้วญาติมิตรอาจจะไม่ไปร่วมงานเลยโดยอ้างว่าไม่ทราบด้วยตนเอง ดังนั้น เจ้าภาพจะต้องไปเชิญด้วยตนเอง หรือในอดีตอาจมีแม่ร่า-แม่ร้นเป็นคนกลาง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน แม้ว่าในยุคปัจจุบันจะสามารถสื่อสารกันทางโทรศัพท์หรือส่งอีเมลล์แล้วก็ตาม แต่การพบปะและการเชิญด้วยตนเองก็ยังคงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในหมู่ญาติมิตรที่ดูเหมือนจะขาดมิได้ ทำให้บางครอบครัวที่ไม่ได้พบกันนานก็อาศัยโอกาสดังกล่าวเป็นสื่อกลางเพื่อกระชับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

หากต้องการพบปะญาติมิตร ชาวไทยซิกซ์มักจะมารอบพบที่คุรุควารา แทนการเดินทางไปตามบ้านต่าง ๆ เนื่องจากในวันหยุดสุดสัปดาห์ บรรดาชาวไทยซิกซ์รุ่นต่าง ๆ จะมาปฏิบัติศาสนกิจ ขณะเดียวกันก็จะได้พบปะกัน เจ้าภาพมักจะตั้งโต๊ะมอบสารเชิญพร้อมขนมหวานเป็นของกำนัล (ถ้ามี) ณ บริเวณชั้นแรกของคุรุควารา (เป็นโถงใหญ่) ในการมอบบัตรเชิญจะมีขั้นตอนของการเขียนชื่อผู้รับเชิญลงบนซองหรือบัตรเชิญด้วยเป็นราย ๆ ไป (หรือพิมพ์มาเรียบร้อยแล้ว) เจ้าภาพมักจะอาศัยวาทศิลป์ในการเชิญ

ญาติมิตรไปร่วมงานให้ได้ โดยมักจะอาศัยการตกลงสัญญาทางวาจาและทางใจให้เกียรติซึ่งกันและกัน การปฏิเสธไม่เข้าร่วมงานเป็นการทำลายน้ำใจและไม่ให้เกียรติต่อกัน

สุเทพ สุริยาอมฤตย์ (2554) อธิบายว่า เมื่อสักกึ่งศตวรรษที่แล้ว (ประมาณปีพ.ศ. 2500) ในบรรดาชาวไทยซิกซ์ไม่ได้มีใครร่ำรวยกว่ากันมากนัก ต่อมาราวปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ชาวไทยซิกซ์ส่วนใหญ่ถือว่าเป็นชนชั้นกลาง มีเศรษฐกิจใหม่เกิดขึ้น เมื่อครอบครัวของเศรษฐกิจใหม่จัดงานก็เริ่มทำบัตรเชิญเพื่อเชิญญาติมิตรมาร่วมงาน ต่อมาบัตรเชิญจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ

บัตรเชิญในตอนแรกๆ เป็นเพียงบัตรเชิญธรรมดาที่สั่งทำมาจากอินเดีย เพราะมีราคาถูกกว่าสั่งทำในไทย และสามารถสั่งทำตามจำนวนที่ต้องการได้ ซึ่งเป็นจำนวนไม่มากนัก (เช่น 100-200 บัตร) เมื่อราวกึ่งศตวรรษที่แล้ว บัตรเชิญมีราคาเพียง 5 บาท หรือหากจะประหยัด สามารถซื้อแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของกับส่วนกระดาษด้านใน ของสั่งทำจากอินเดีย ส่วนกระดาษซึ่งระบุวันเวลาต่างๆ สั่งทำในไทย หากในปัจจุบัน ชาวไทยซิกซ์นิยมสั่งทำมาจากอินเดียเป็นหลัก

แม้ว่าบัตรเชิญจะทำหน้าที่เป็นเพียงการสื่อสารข้อมูลด้วยแจ้งกล่าวว่าใครคือเจ้าภาพ ใครคือคู่สมรส กำหนดจัดงานในวันเวลาใด และที่ไหน แต่จากบัตรเชิญธรรมดาๆ กลายเป็นสารเชิญที่ไม่ธรรมดา เพราะสารเชิญได้กลายเป็นสื่อที่บ่งบอกฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจไปโดยปริยาย

บัตรเชิญและสารเชิญ

หากคนไทยทั่วไปได้พบกับบัตรเชิญหรือสารเชิญงานมงคลสมรสของชาวไทยซิกซ์แล้ว ผู้ศึกษาเชื่อว่า ต่างคนต่างก็ต้องร้องอุทานด้วยความรู้สึกแปลกประหลาดใจไม่มากก็น้อย เพราะสารเชิญส่วนหนึ่งได้รับการออกแบบ

หรือประดิษฐ์ด้วยความสวยงาม ความหรูหรา และความอลังการ ทำให้สารเชิงญของชาวไทยซิกซ์มีความโดดเด่น มีอัตลักษณ์ และมีความแตกต่างไปจากบัตรเชิงญของคนไทยทั่วไปเป็นอย่างมาก

สารเชิงญไม่ใช่กระดาษแผ่นเดียวที่พิมพ์เนื้อหาข้อความ หากจัดทำเป็นชุดหรือเป็นเล่มคล้ายสูจิบัตร กล่าวคือ ในชุดหนึ่ง ๆ มักจะประกอบด้วยซองและบัตรเชิงญ เฉพาะบัตรเชิงญแบ่งออกเป็นบัตรย่อยหรือบัตรเล็ก 2-3 บัตร โดยแยกรายละเอียดต่าง ๆ ตามงานพิธีและวันจัดงานตามลำดับ เช่นบัตรแรกหรือวันแรกเป็นบัตรสำหรับงาน “สังคีต” บัตรที่สองสำหรับพิธี “มังนี” หรือพิธีหมั้น และบัตรที่สามสำหรับพิธีทางศาสนา (พิธีอนันต์การัช) บัตรย่อยทั้งหมดแนบไว้ในตัวเล่มหลัก คล้ายแผ่นพับ นอกจากนี้ อาจจะมีซองเปล่าที่เตรียมให้ญาติมิตรใส่เงินกลับคืนเจ้าภาพอีกด้วย ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าทางเจ้าภาพต้องการสร้างความสะดวกและทำให้ญาติมิตรไม่ลำบากถ้ามีหลายงานในช่วงเดียวกัน ซองเปล่านี้มักได้รับออกแบบให้สอดคล้องกับสารเชิงญด้วยเพื่อให้ดูแตกต่างไปจากซองของงานอื่นๆ

สารเชิงญที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ ผู้ศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มแรกเป็นบัตรเชิงญที่ทำด้วยกระดาษ มีลักษณะเป็นบัตรหรือแผ่น เป็นแบบพับเปิด บรรจุของ ตัวบัตรนิยมประดับด้วยผ้า หรือพลาสติก หรือวัตถุอื่นๆ บ้างเพื่อให้เกิดความสวยงาม บัตรเชิงญในกลุ่มแรกนี้จึงเป็นที่คุ้นลักษณะกัน ส่วนกลุ่มที่สองเป็นสารเชิงญที่ไม่เป็นลักษณะบัตร (ไม่สามารถเรียกว่าบัตรเชิงญได้) โดยประดิษฐ์มาจากวัสดุหรือโลหะต่างๆ เช่น ทำเป็นลักษณะโล่รางวัล ทำเป็นแผ่นพลาสติก ทำเป็นกระบอกแบบสารเชิงญสมัยโบราณ (มีวนกระดาษไว้ด้านใน) ทำเป็นธงผ้า สารเชิงญบางลักษณะแม้ว่าจะทำจากกระดาษ แต่ก็ไม่ได้ทำเป็นบัตร หากประดิษฐ์เป็นกล่องคล้ายกล่องของขวัญ ในกล่องจะมีทั้งบัตรเชิงญและขนมหวาน และอาจจะใส่ในถุงกระดาษอีกชั้นหนึ่งด้วย

เหตุใดต้องสั่งทำบัตรเชิญหรือสารเชิญที่อินเดีย จากคำบอกเล่าของชาวไทยซิกข์ ทำให้ผู้ศึกษาพอสรุปได้ว่า น่าจะเป็นเพราะปัจจัยประกอบ 3 ประการ คือ (1) ราคาและปริมาณการสั่งทำ ในอินเดียสามารถสั่งทำในปริมาณน้อยและได้ราคาที่เหมาะสม หรือราคาถูกกว่ามากเมื่อเทียบกับการสั่งทำในไทย สำหรับราคาของการจัดทำสารเชิญในปีล่าสุด (ปี 2554/2011) ตามที่ผู้ศึกษาทราบมาคือราคาเกือบ 1,000 บาท (ต่อหน่วย) ซึ่งถือว่าเป็นราคาสูงที่สุดและแน่นอนว่าเป็นย่อมงามมงคลสมรสของลูกหลานมหาเศรษฐี (2) วัสดุ ลวดลายแบบปัญจาบหรือแบบอินเดีย ร้านรับจ้างทำสารเชิญในอินเดียย่อมจะเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกว่าจะต้องออกแบบอย่างไรให้ถูกใจลูกค้าอย่างชาวไทยซิกข์และเหมาะสมตามวัฒนธรรมปัญจาบ ขณะเดียวรูปแบบของสารเชิญมีให้เลือกมากมายด้วยความหลากหลายและไม่ค่อยซ้ำแบบเดิมๆ (3) ความคุ้นเคยและความนิยม ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงทำให้สารเชิญของชาวไทยซิกข์นำเข้ามาจากอินเดีย โดยชาวไทยซิกข์มักจะเดินทางจากไทยไปสั่งทำและไปรับด้วยตนเองที่อินเดีย

ตามธรรมเนียมของการเชิญญาติมิตรของชาวไทยซิกข์นั้น นิยมจะมอบสารเชิญพร้อมกับขนมหวานหรือของกำนัลต่างๆ ในห้วงสองทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เจ้าภาพเป็นผู้ทำหน้าที่มอบสารเชิญด้วยตนเอง แทนการแจ้งกล่าวด้วยคนเดินสารอย่างแม่รำ-แม่วันเช่นในอดีต

ชุดภาพที่ 1 ตัวอย่างสารเชิญเข้าร่วมงานมงคลสมรสของชาวไทยซิกข์ ในกรุงเทพมหานคร

แบบที่ 1 สารเชิญแบบบัตรเชิญปกติ

ซองของบัตรเชิญ

หน้าปกบัตรเชิญ

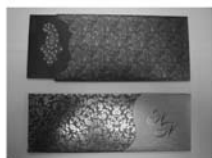

ภายในบัตรเชิญ

บัตรเชิญย่อย แยกตามวัน/งาน

แบบที่ 2 สารเชิญแบบบัตรเชิญปกติ แบบที่ 3 สารเชิญแบบกล่องใส่ซิดีพร้อมบัตรเชิญ แบบที่ 4 สารเชิญแบบพลาสติก

ซองและบัตรแบบพับ

ภายในกล่องซิดี บัตรเชิญย่อยแยกตามวัน/งาน

แผ่นพลาสติกใส

แบบที่ 5 สารเชิญแบบกล่องบรรจุบัตรเชิญ โดยทำสารเชิญแบบโบราณ

ซองและกล่องบรรจุสารเชิญ

ภายในกล่องบรรจุสารเชิญ

สารเชิญแบบโบราณ

แบบที่ 6 สารเชิญแบบกล่อง (กล่อง ถุง ชุดของบัตรเชิญ ขนอม)

กล่องของสารเชิญ

ถุงใส่กล่อง

ในกล่องมีชุดบัตรเชิญและขนอม

บัตรเชิญย่อย แยกตามวัน/งาน

จากตัวอย่างสารเชิงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ข้างต้น ศิลปะและลวดลายในสารเชิง สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก มีการนำรูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนามาประดับ เช่น สัญลักษณ์ “คันด้า” (Khanda)⁷ สัญลักษณ์ “เอกโองการ” (Ik Onkaar)⁸ เป็นต้น โดยจะประดับไว้ที่ปกหรือด้านบนของบัตร กลุ่มที่ 2 นิยมนำรูปที่สื่อความหมายกับงานต่าง ๆ มาประดับให้สอดคล้องกับงาน เช่น รูปการเล่นดนตรีหรือรูปกลองคู่ รูปขบวนแห่ รูปแหวนหมั้น ภาพส่วนใหญ่เป็นภาพวาดหรือภาพลายเส้น ซึ่งจำลองการเล่นดนตรีในสมัยโบราณ กลุ่มที่ 3 นิยมนำลวดลายเชิงศิลปะมาประดับให้สวยงาม ส่วนใหญ่เป็นลายดอกไม้ ใบไม้ ผีเสื้อ และลายเส้นต่าง ๆ กลุ่มที่ 4 สีสันของบัตร ได้แก่ สีพื้นบัตร สีของลวดลาย สีตัวอักษร มีความหลากหลายของการใช้สีโดยไม่ได้จำกัด แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้สีแดงและสีทองเป็นหลัก จุดเด่นคือลวดลายและตัวอักษรนิยมใช้สีทองหรือทำเป็นตัวนูน และนอกจากทั้งสี่กลุ่มนี้แล้ว ในปัจจุบันยังนิยมนำภาพถ่ายสีของคู่สมรสมาแสดงในบัตรเชิงด้วย

ภาษาที่ใช้ในสารเชิง แม้ว่าจะเป็นชาวไทยซิกข์ แต่นิยมเลือกใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก อันเป็นภาษาสากล แสดงให้เห็นว่าลูกหลานชาวไทยซิกข์ปัจจุบันนิยมใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ขณะที่สารเชิงสิ่งที่อินเดีย ทำให้การพิมพ์ต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก และยังเป็นการสะดวกต่อการเชิญญาติมิตรจากนานาชาติเข้าร่วมด้วย แม้แต่ชื่องานที่เป็นภาษาปัญจาบก็พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเช่นกัน ส่วนภาษาปัญจาบจะปรากฏเฉพาะการอัญเชิญบทสวดที่เกี่ยวข้องกับการสมรสมาพิมพ์ โดยเป็นพิมพ์คู่กับภาษาอังกฤษในลักษณะการแปลความหมาย

ทว่า ในเรื่องการตกแต่งสารเชิง พบว่ามีการนำสัญลักษณ์ทางศาสนา มาตกแต่งและมีการอัญเชิญบทสวดพระธรรมมาแสดงในสารเชิง ผู้ศึกษาได้รับความเห็นจากชาวไทยซิกข์บางส่วนว่าเป็นสิ่งไม่เหมาะสม เพราะเป็นกิจกรรมทางสังคม ขณะเดียวกันในชุมชนชาวไทยซิกข์ก็ได้มีการพูดคุยกันในประเด็นนี้

พอสมควร จึงทำให้ช่วงทศวรรษนี้ (หรือหลังปีพ.ศ. 2550) สารเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวเริ่มลดลง

ชุดภาพที่ 2 ตัวอย่างรูปสัญลักษณ์ทางศาสนาและรูปภาพทางสังคม
ที่นำมาใช้ตกแต่งในสารเชิง

สัญลักษณ์ประจำศาสนาซิกข์

“เอกโองการ”

ภาพขบวนแห่เจ้าบ่าวเจ้าสาว

ภาพการเล่นดนตรี

ในสัปดาห์แห่งงานมงคลสมรส

งานมงคลสมรสของชาวไทยซิกข์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ งานทางสังคมกับงานทางศาสนา โดยจะจัดงานทางสังคมก่อน มีงานย่อยต่าง ๆ ตามลำดับของการจัดงาน ได้แก่

(1) งาน “ธากา” และงาน “ซากัน” (Thaka and Shagan) งานแยกเป็น 2 ส่วน คือ งานธากา (Thaka) หรืองานโรกา (Roka) เป็นการประกาศถึงความตกลงใจของคู่บารมีที่ได้ออกหมั้นหมายจะเป็นสามีภรรยาในอนาคตให้แก่ชุมชนได้รับทราบ ส่วนงานซากัน (Shagan) เป็นการมอบของขวัญ โดยครอบครัวของเจ้าบ่าว (โดยเฉพาะมารดา) จะมอบของขวัญให้แก่เจ้าสาว และครอบครัวของเจ้าสาวจะมอบของขวัญให้แก่เจ้าบ่าว งานดังกล่าวจัดขึ้นในช่วงเช้าที่คุรุศราร

(2) งาน “สังคีต” (Sangeet หรือ Music ceremony) เป็นงานเลี้ยงรับรองบรรดาญาติมิตร ในวันฉัตรมงคลปีและอินเดียนั้น การจัดงานรื่นเริงมักจะต้องคำนึงถึงสูตรที่สร้างความสนุกสนานแก่ผู้เข้าร่วมงาน ประกอบไปด้วย 4 อย่าง คือ “กานา” (Gaana) หรือขับร้อง - “บจานา” (Bajaana) หรือบรรเลงดนตรีประกอบ - “คานา” (Khanna) หรือรับประทาน - “ปีนานา” (Peena) หรือ

ดื่ม งานดังกล่าวเน้นการกระชับไมตรีจิตระหว่างครอบครัวของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว นิยมจัดในช่วงบ่ายและจัดในโรงแรม การแต่งกายเป็นไปตามวัฒนธรรมปัจจุบันหรืออินเดีย

(3) งาน “เมเฮนดี้” (Mehendi ceremony) หรือ “เฮนน่า” (Henna) เป็นงานที่เจ้าสาวจะได้รับการแต่งแต้มลวดลายบนร่างกายบางส่วน เช่น แขน มือ เท้า งานนี้ถือเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเจ้าสาวตามวัฒนธรรมของชาวอินเดีย โดยญาติมิตรจะร่วมแต่งแต้มด้วย เพื่อแสดงความยินดีร่วมในงานมงคลสมรส และฝ่ายเจ้าบ่าวจะอบเฮนน่าที่ฝ่ามือและฝ่าเท้าให้เป็นสีส้มด้วย จะทำให้เจ้าบ่าวดูโดดเด่นกว่าบุรุษใด

(4) พิธี “มั่งนี” (Mungni ceremony) หรือพิธีหมั้น (Ring ceremony) ถือเป็นธรรมเนียมของชาวตะวันตก แต่ก็เป็นที่นิยมโดยทั่วไป พิธีจัดขึ้นในโรงแรมช่วงเย็นถึงช่วงกลางคืน ลำดับของงานมักจะประกอบด้วย 3 งาน คือ งาน “ซากัน” หรือการมอบของขวัญ งาน “มิลนี” (Milni) หรืองานเลี้ยงรับรอง และพิธี “มั่งนี” หรือพิธีหมั้น ญาติมิตรถือโอกาสสังสรรค์ การแต่งกายมักนิยมชุดสากลและชุดราตรี

ชุดภาพที่ 3 ตัวอย่างจากงานทางสังคมก่อนพิธีสำคัญทางศาสนา

เฮนน่าบนฝ่ามือของเจ้าสาว

เครื่องประดับสำหรับให้เจ้าบ่าวปกปิดใบหน้า

งานทางสังคมต่าง ๆ ตามที่กล่าวมานี้ มักจะจัดอย่างรวบรัดให้อยู่ภายใน 2 วัน และนิยมจัดในวันปกติโดยจัดต่อเนื่อง เช่น วันพฤหัสบดีกับวันศุกร์ เพื่อเชื่อมเข้าสู่วันประกอบพิธีทางศาสนาในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ และจากนั้นช่วงเย็นหลังจากงานพิธีทางศาสนา ก็จะเป็นงาน “โดลี” (Doli ceremony) หรือขบวนแห่ส่งตัวเจ้าสาว ในปัจจุบันนิยมใช้รถเก๋งเป็นพาหนะในขบวนแห่ ซึ่งเป็นไปตามยุคสมัย โดยเจ้าบ่าวและญาติผู้ใหญ่มารับเจ้าสาวที่บ้าน (ฝ่ายเจ้าบ่าวจะรับตัวเจ้าสาวไปบ้านของตนเอง)

งานทางศาสนา คือ งานมงคลสมรสตามหลักศาสนาที่เรียกว่าพิธี “อนันต์การุณ” จัดขึ้นที่ครุฑวรา ในกรุงเทพมหานครคือ “ครุฑวราศรีครุสิงห์สภา” ปกติจะจัดระหว่างเวลาประมาณ 9.00-12.00 น. พิธีทางศาสนาระหว่างเวลา 10.00-12.00 น. โดยการประกอบพิธีทางศาสนาของศาสนาซิกข์จะปราศจากการหาฤกษ์ยามใด ๆ และเรื่องของการจัดพิธีหั้นนั้นในศาสนาซิกข์พิธีหั้นไม่อยู่ในหลักศาสนวินัย โดยหลักปรัชญาของศาสนาซิกข์จะเน้นการประกอบพิธีที่มีความเรียบง่ายและสะดวก ซึ่ง สุเทพ (อ้างแล้ว) อธิบายว่า

พิธีซึ่งให้คนทั้งสองมาร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว แล้วจะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเรียกร่องทรัพย์สินต่าง ๆ นั้นย่อมเป็นไปได้ เมื่อการจะรวมจิตใจ การจะมาใช้ชีวิตร่วมเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีความรักที่บริสุทธิ์อย่างแท้จริง ถ้าก่อนจะเข้าพิธีมีการเรียกสินสอด ก็จะเป็นการกลายเป็นธุรกิจเหมือนการซื้อขายสินค้า ในศาสนวินัยของซิกข์จึงห้ามการเรียกร่องสินสอดตั้งแต่แรก เพราะบุรุษและสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกัน จึงไม่มีการเรียกสินสอด เฉพาะการเรียกสินสอดนั้นเป็นประเพณีนิยมของชาวอินเดียโดยทั่วไปมาแต่สมัยโบราณ

ไม่ว่าพิธีหั้นของชาวไทยซิกข์จะอยู่ในเงื่อนไขทางสังคมที่จะต้องจัดหรือไม่ก็ได้ เพราะขึ้นอยู่กับการตกลงของเจ้าภาพทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว

แต่เมื่อตกลงกันว่าจะจัดพิธีหมั้น เรื่องสินสอดทองหมั้นจึงสิ่งที่จะต้องมีการกล่าวถึงอย่างแน่นอน สาระของพิธีหมั้นมักจะหมายถึงแหวน เป็นไปตามชื่อของงานในภาษาอังกฤษ Ring ceremony ทั้งนี้ จากผลการศึกษาของ สุภาวดี มิตรสมหวัง (2544 : 100) พบว่า ชาวไทยซิกซ์ส่วนใหญ่เป็นตระกูลพ่อค้า มักมอบเงินและทรัพย์สินอันมีค่าเป็นสินสอดที่แสดงถึงฐานะ โดยฝ่ายเจ้าสาวจะมอบให้ฝ่ายเจ้าบ่าว

จากลำดับของการจัดงาน จะเห็นได้ว่า การจัดพิธีหมั้นเกิดขึ้นก่อนพิธีทางศาสนาเพียงไม่กี่วันเท่านั้นและจัดต่อเนื่องกันในสัปดาห์เดียวกัน ทั้งนี้ น่าจะมีปัจจัยอย่างน้อย 2 ประการ คือ (1) พิธีทางศาสนาเป็นเรื่องหลัก ส่วนพิธีหมั้นจะจัดหรือไม่ก็ได้และไม่เน้นความสำคัญ (2) เวลากับการเดินทางของญาติมิตรที่อยู่ห่างไกล ขณะที่ผลการศึกษาของ สุภาวดี (อ้างแล้ว) พบว่าการหมั้นกันนาน ๆ จะทำให้ผู้ใหญ่ของทั้งฝ่ายบุรุษและสตรีเกรงว่าจะมีการเปลี่ยนใจ จนกลายเป็นเหตุปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย การหมั้นไว้นาน ๆ มักจะเกิดขึ้นกับลูกหลานที่อายุยังน้อยและกำลังอยู่ในวัยเรียน

ในงานเลี้ยง เจ้าภาพฝ่ายเจ้าสาวจะให้เกียรติต่อฝ่ายเจ้าบ่าวมาก ทั้งนี้ เพราะชุมชนชาวไทยซิกซ์ในอดีต ฝ่ายเจ้าบ่าวจะเดินทางมายังหมู่บ้านของฝ่ายเจ้าสาว (เจ้าบ่าวมารับเจ้าสาว) งานเลี้ยงจะต้อนรับฝ่ายเจ้าบ่าวอย่างพิเศษในฐานะเป็นแขกพิเศษโดยให้ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวรับประทานอาหารก่อน หลังจากนั้นฝ่ายเจ้าสาวจึงจะรับประทานอาหาร แต่ในปัจจุบันงานเลี้ยงลักษณะดังกล่าวนั้นเปลี่ยนไป เพราะคนส่วนหนึ่งที่มาร่วมงานต่างก็กลายเป็นคนสำคัญพอ ๆ กันหมด และเป็นบุคคลที่ทั้งสองฝ่ายต่างรู้จักมักคุ้นกันจนแยกไม่ได้ว่ามาจากฝ่ายใด งานเลี้ยงจัดขึ้นในโรงแรมจึงไม่แยกฝ่ายเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาวเช่นในอดีต

สำหรับการแต่งกายโดยเฉพาะการเลือกใช้สีของเสื้อผ้าอาภรณ์ในพิธีอันนักรัษ ปกติเจ้าบ่าวมักนิยมแต่งกายด้วยสีแดง สีทอง และใช้โพกผ้าศีรษะ

สีแดง ส่วนเจ้าสาวนิยมแต่งกายด้วยสีแดง สีชมพู สีทอง BBC ระบุว่าในอินเดียนั้น เจ้าสาวจะแต่งกายตามวัฒนธรรมโดยเลือกใช้สีแดง แต่ในประเทศต่าง ๆ เจ้าสาวอาจจะเลือกใช้สีขาว ขณะที่ชาวซิกข์ทั่วไปที่มาร่วมงานในครุทวาราศรีครุสิงห์สภามักนิยมมัดกันโพกผ้าสีชมพู หรือสีแดง หรือสีที่สดใสต่าง ๆ แต่ทั้งนี้ไม่ได้มีข้อกำหนดว่าต้องใช้สีใด เป็นไปตามความนิยม (อึ้งแล้ว)

จากสิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ในสัปดาห์แห่งงานมงคลสมรสของชาวไทยซิกข์ โดยเฉพาะงานก่อนพิธีทางศาสนา งานต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้ได้รู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและจารีตของการสมรสในวัฒนธรรมปัญจาบและวัฒนธรรมอินเดีย

“อนันต์การัษ” ในวิถีแห่งซิกข์

พิธี “อนันต์การัษ” (Anand Karaj) เป็นพิธีมงคลสมรสของชาวซิกข์ในทางภาษาศาสตร์นั้น สุเทพ (อึ้งแล้ว) อธิบายความหมายของคำว่า “อนันต์การัษ” เป็นภาษาปัญจาบ คำว่า “อนันต์” หรือ “อนันตะ” แปลว่า ความสุขที่ไม่มีที่สิ้นสุด ความสุขที่ไร้ขอบเขตและเป็นอมตะ ส่วนคำว่า “การัษ” แปลว่า กิจกรรมหรือการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เฉพาะคำว่า “Anand” (Punjabi University, 1992 : 118) เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต คือ “Nand” โดยแปลเป็นภาษาอังกฤษ คือ To rejoice หรือ To delight

สุเทพ สุริยาอมฤต (2549 : 16-17) เคยอธิบายไว้ในวิถีแห่งซิกข์ว่า พิธีอนันต์การัษเป็นพิธีเฉลิมฉลองมงคลสมรสตามศาสนวินัยของศาสนาซิกข์ เป็นพิธีที่กระทำต่อหน้าพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ ชาวซิกข์ถือการสมรสเป็นการผูกพันทั้งกายและใจที่บริสุทธิ์ เป็นการเชื่อมของดวงจิตสองดวงเข้าด้วยกัน โดยไม่ได้หมายถึงข้อตกลงหรือสัญญาบนกระดาษ

Mehlaa 3.

Dhan pir ayhi na aakhee-an bahan ikthay ho-ay.
ayk jot du-ay moortee Dhan pir kahee-ai so-ay. (3)

Third Mehl :

They are not wife and husband who only sit together.
Rather they are wife and husband who have one spirit
in them.

เมห์ลล่า 3 :

พวกเขาไม่ใช่สามีและภรรยา เพียงเนื่องจากนั่งร่วมกัน
แต่พวกเขาเป็นสามีภรรยา
ซึ่งมีจิตวิญญาณเดียวในร่างเขา (แม้จะมีสองร่าง)

Guru Granth Sahib (Guru Amar Das Sahib), P.788

คุรุครันต์ซาฮิบ (คุรุอามัรดาซซาฮิบ^๑) หน้า 788¹⁰

พิธีอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาซิกข์มีแนวคิดการสมรสของบุรุษสตรี
ชาวซิกข์ โดยถือว่าเป็นการพบกันระหว่างสามีและภรรยาที่จากกันมานาน
และเป็นการรวมทั้งสองกายกับหนึ่งดวงจิตวิญญาณ ซึ่ง สุเทพ อธิบายแนวคิด
ของพิธีดังกล่าวไว้ว่า

เนื่องจากในศาสนาซิกข์ พระศาสดาได้บัญญัติให้ศาสนิกชนซิกข์
ดำรงชีวิตอยู่ในรูปฆราวาส ซึ่งก็คือการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา
บนความเชื่อถือพื้นฐานที่พระศาสดาเปรียบเทียบไว้ว่ามนุษย์
เปรียบเสมือนสตรีหรือภรรยา ส่วนพระผู้เป็นเจ้าเปรียบเสมือน
บุรุษหรือสามี เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็เสมือนกับภรรยาที่
พลัดพรากมาจากสามี เพราะว่าสามีภรรยาจะดำรงชีพที่เปี่ยม
ไปด้วยความรักและความเห็นอกเห็นใจ เหมือนเป็น 2 กาย

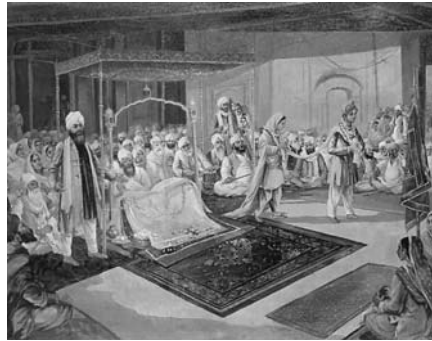
1 ดวงจิตวิญญาณ ดังนั้นการรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าทุกครั้ง พระศาสดาจะเปรียบตนเองเป็นสตรีที่พลัดพรากจากสามี จุดมุ่งหมายสูงสุดก็คือการไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระองค์ อีกครั้งหนึ่ง บทสวดพระธรรมหลายบท พระศาสดาจะบรรยายถึง ความคิดถึงเสน่ห์ที่อยากจะไปพบกับสามี ดุจภรรยาที่อยากจะไปพบกับสามี ซึ่งจากกันมาชั่วนกกาลนานแล้ว เพราะว่าชีวิตที่เวียนว่ายตายเกิด แปรลั่นสี่แสนกว่าชีวิต กว่าที่จะเกิดมาเป็นมนุษย์ แล้วไปมีโอกาสรวมเป็นหนึ่งเดียวกับสามี เพราะฉะนั้นการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว กิจกรรมมงคลสมรสของมนุษย์จึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมาก เปรียบเทียบกับการมาพบกันของ 2 กาย

1 ดวงจิตวิญญาณ พระศาสดาจึงตั้งนามพิธีมงคลสมรสนี้ว่า อนันต์การรัช คือ กิจกรรมที่เปี่ยมไปด้วยความสุขที่ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นอมตะ
(สุเทพ เน้นโดยผู้เขียน)

พิธีอนันต์การรัชในรูปแบบปัจจุบัน เกิดขึ้นในปี 2398/1855¹¹ (Sikharchives.com, 2011) โดยพิธีจัดให้กับ บาบา ดาร์บารา ซิงห์ (Baba Darabara Singh) จัดขึ้นที่ราวัลปินดี (Rawalpindi) ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดปัญจาบ สาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน ขณะนั้นได้นำรูปแบบพิธีมงคลสมรสของศาสนาฮินดูซึ่งจะมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี มาปรับประยุกต์โดยเปลี่ยนจากการเดินรอบพระอัคนี (Holy Fire) มาเป็นเดินเวียนขวา 4 รอบพระศาสดาศรีคุรุครันท์ ซาฮิบแทน และมีศาสนจารย์เป็นผู้ประกอบพิธี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2452 (Punjabi University, อ้างแล้ว) กฎหมายกำหนดระเบียบพิธีมงคลสมรสตามศาสนวินัยซิกข์ที่เรียกว่า “Anand Marriage Act” ได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาในสมัยบริติช ราช (British Raj)

ภาพที่ 4 ภาพจำลองพิธีอนันต์การชด้นแบบของพิธีในปัจจุบันของชาวซิกข์ทั่วโลก

การจัดพิธีอนันต์การชด้นสามารถจัดขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องมีพิธีหมั้นมาก่อน และไม่จำเป็นต้องมีการเจาะจงดูฤกษ์ยามหรือรอคอยวันอันเป็นมงคลสามารถจะจัดให้มีขึ้นได้ทุกสถานที่ที่เหมาะสม สำคัญคือการอัญเชิญพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบมาประทับในที่ชุมนุมเจริญธรรม โดยคู่สมรสจะปรากฏตัวต่อเบื้องหน้าพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ (ยืนหรือนั่งตามขั้นตอน) และศาสนจารย์จะทำการอ่านบทสวดจากพระมหาคัมภีร์ สุเทพ (อ้างแล้ว) ได้อธิบายความเป็นมาของการประกอบพิธีต่อเบื้องหน้าพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ ว่า

พิธีอนันต์การชด้นมีพัฒนาการที่ชัดเจนในสมัยพระศาสดาพระองค์ที่ 3¹² ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีพระมหาคัมภีร์ ในพิธีจึงเดินรอบกองไฟ เช่นเดียวกับชาวฮินดูซึ่งถือพระอัคนีเป็นพยาน แต่สตรีชาวซิกข์ไม่ต้องคลุมหน้า และต่อมา หลังจากสถาปนาพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบแล้วในสมัยพระศาสดาพระองค์ที่ 10¹³ พิธีจึงเป็นการเดินรอบพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบซึ่งถือพระศาสดาทรงเสด็จมาเป็นองค์หลักขีพยาน

พิธีอนันต์การขจัดขึ้นที่คุรุควาราศรีคุรุสิงห์สกา ลำดับของการจัดงานในวันมงคลสมรสสามารถแยกออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนพิธีทางศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมทางสังคม (จัดที่ชั้น 3) กับช่วงพิธีทางศาสนา (จัดที่ชั้น 4) โดยงานในช่วงก่อนพิธีจะมีงานย่อย 2 งาน คือ งาน “เสห์รา บันดี” (Sehra Bandi) เป็นวัฒนธรรมของชาวอินเดียนทั่วไป สำหรับเจ้าบ่าวจะสวมเครื่องประดับที่ศีรษะและปกปิดใบหน้า พิธีดังกล่าวถือเป็นกิจกรรมทางสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับพิธีทางศาสนา พิธีเริ่มประมาณ 9.30 น. จากนั้นเป็นงาน “มิลนี” (Milni) หมายถึงการพบปะแลกเปลี่ยนระหว่างญาติสนิทของคู่สมรส มีการขับร้องบทสวดที่บรรยายถึงการมีญาติและสาธุชนซึกซ์มาเยี่ยมเยียนที่บ้าน เป็นการพบปะของศาสนิกชนผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรม พระผู้เป็นเจ้าทรงเป็นผู้นำทางมา งานเลี้ยงรับรองจะเริ่มในเวลาประมาณ 10.00 น. ก่อนจะเข้าสู่พิธีหัวใจสำคัญอย่างพิธีอนันต์การข

สำหรับพิธีอนันต์การข สามารถลำดับการประกอบพิธีโดยลงรายละเอียดอย่างย่อ ๆ กล่าวคือ ลำดับแรก คู่สมรสและบิดามารดาทั้งสองฝ่ายจะสวดภาวนาขอพรจากพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ จากนั้น ศาสนาจารย์จะอบรมสั่งสอนและแนะนำ อธิบายหน้าที่ข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิต การครองเรือนตามแนวทางของศาสนวินัยและข้อบัญญัติของพระศาสดา หน้าที่และความรับผิดชอบในการครองเรือนของแต่ละฝ่าย ลำดับต่อมา บิดาของเจ้าสาวจะมอบผ้ามงคลที่เรียกว่า “ปัลลา”¹⁴ ใส่มือเจ้าบ่าวพาดไหล่ขวาแล้วนำมาใส่มือให้เจ้าสาวถือไว้ จากนั้นศาสนาจารย์จะอ่านบทสวดสมรส เรียกว่า “ลาวาห์” 4 บท โดยอ่านทีละบท ขณะเดียวกันสังคิตจารย์¹⁵ จะขับร้องบทสวดสมรสทีละบท โดยทันทีที่สังคิตจารย์เริ่มต้นขึ้น เจ้าบ่าวจะนำเจ้าสาวเดินเวียนขวารอบแท่นประทับของพระศาสดาศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ ซึ่งสังคิตจารย์จะขับร้องทีละบทจนครบ 4 บท 4 รอบ เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะเดินเวียน 4 รอบ

“ล่าวาห์” ทั้งสี่บท แต่ละบทจะพรรณนาถึงความรักไว้อย่างลึกซึ้ง พระศาสดาพระองค์ที่ 4¹⁶ ได้รจนาไว้ในบท “ซูฮี” (Suhī) หน้า 773-774 (Sikh.com) โดยสาระของการเดินในรอบแรกอธิบายถึงรูปแบบของการใช้ชีวิตภายใต้หน้าที่ของชีวิตสมรสตามศาสนวินัย รอบที่สองอธิบายถึงพระเจ้าซึ่งเป็นผู้นำทางคู่สมรสไปพบกับความจริง พระเจ้าจะสถิตและปรากฏอยู่ในทุกสรรพสิ่ง จงศรัทธาและเชื่อมั่นในพระองค์อย่างมั่นคง รอบที่สามอธิบายถึงจิตใจเริ่มหลุดจากบ่วงแห่งมายาและบังเกิดความเสนาหาที่จะเข้าพบพระเจ้าเป็นเจ้า โดยการสวดภาวนาและสรรเสริญบทพระธรรม รอบที่สี่อธิบายถึงจิตใจซึ่งเต็มไปด้วยความสงบสุขหลังจากที่ได้พบกับพระเจ้าแล้ว ความสุขที่เกิดขึ้นดุจความหวานที่แผ่ไปทั่วทั้งกายและดวงจิต

เจ้าบ่าวเดินนำเจ้าสาวในการเดินเวียนทั้งสี่รอบ ย่อมทำให้เห็นชัดเจนว่าบุรุษเป็นผู้นำของสตรีในการสร้างครอบครัว แต่ทั้งการนำและการตามนั้นเกี่ยวโยงด้วยฝ่ามือคล สามารถแสดงถึงความรักที่โยงใยเชื่อมคนทั้งสองสำหรับการเดินเวียนในปัจจุบัน ได้มีญาติมิตรที่เป็นบุรุษยืนอยู่รอบข้างหลายคน เพื่อกอยช่วยประคองการเดินของเจ้าสาว โดยใช้มือประคองไหล่หรือแขน ทว่าการปฏิบัติลักษณะดังกล่าว จะมีหรือไม่นั้นมักเป็นไปตามความนิยมทางสังคมของท้องถิ่นต่าง ๆ (ถ้ามี บิดาและพี่ชายของเจ้าสาวจะทำหน้าที่ดังกล่าว) ส่วนเหตุผลที่จะต้องมีคนคอยประคอง ก็มีความเห็นหลายทัศนะ ผู้ศึกษาพออนุมานจากความเห็นของชาวไทยซิกข์ส่วนหนึ่งได้ว่า การนั่งทำพิธีนาน ๆ หรือการแต่งกายที่รัดแน่นมีส่วนส่งผลต่อจังหวะการก้าวเดินในขณะประกอบพิธีอย่างไรก็ดี หากเป็นที่ยอมรับทางสังคม การมีญาติมิตรมาคอยดูแลอย่างใกล้ชิดจะช่วยทำให้คู่สมรสเกิดความอบอุ่นใจ

ในลำดับสุดท้าย หลังจากการเดินครบทั้งสี่รอบแล้ว จะเป็นการสวดภาวนา “ฮ์รดาส”¹⁷ ขอพรจากองค์พระศาสดาศรีคุรุครันถ์ชาฮิบและ “อกาลปุรุด”¹⁸ จากนั้น ศาสนจารย์เปิดอ่านพระมหาคัมภีร์แบบสุ่ม เรียกว่าการอ่าน “ฮูกัม”¹⁹ เพื่อขอรับพระบัญชา เมื่อพิธีสิ้นสุดลง ก็จะแจกขนมหวาน “คาร่า

ปัสสาวะ”²⁰ ให้แก่สมาชิกที่มาประชุมชุมนุมเจริญธรรมหรือเรียกว่า “ชาดสังคัต”²¹ รวมเป็นสักขีพยานในพิธีมงคลสมรส

พิธีทางศาสนาเสร็จสิ้นเมื่อเวลาว่างเลยมาหลังเที่ยงวันเล็กน้อย งานเลี้ยงหลังพิธีจัดขึ้นในครัวพระศาสดา (ชั้น 2) การเลี้ยงอาหารในศาสนสถานเป็นอาหารมังสวิรัตินั้น และไม่มีเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์

ชุดภาพที่ 5 พิธีอนันต์การัช ณ ศูนย์วราศรีคุรุสิงห์สภา กรุงเทพมหานคร

แท่นประทับพระศาสดาศรีคุรุครันธชาอับ การเดินเวียนแท่นประทับพระศาสดาศรีคุรุครันธชาอับ
เจ้าบ่าวเดินนำเจ้าสาวโดยมีผ้ามงคลเชื่อม

สังคีตการขับร้องบทสวดพระธรรมในพิธีอนันต์การัช ญาติมิตรยืนรายรอบกุ่มบ่าวสาวเพื่อประกอบการเดินทาง

ศาสนจารย์ประกอบพิธีอนันต์การัชให้กับกุ่มบ่าวสาวต่อพระศาสดาศรีคุรุครันธชาอับ

เมื่อคู่สมรสได้ผ่านพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ ณ ครุฑวาราศรีครุสิงห์สภา แล้ว สมาคมศรีครุสิงห์สภาจะมอบใบรับรองการสมรส (Marriage certificate) ให้แก่ คู่สมรสเป็นหลักฐาน ทั้งคู่สมรสชาวไทยซิกข์และชาวซิกข์จากนานาประเทศ ที่ประกอบพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ในครุฑวาราโดยการดูแลของสมาคมศรีครุสิงห์สภา ใบรับรองจะระบุวันที่รับรองและหมายเลขเอกสาร สำคัญสำคัญคือการระบุ ชื่อคู่สมรส ชื่อของบุรุษและสตรี จะระบุชื่อบิดาของทั้งสองฝ่ายกำกับเสมอ ใบรับรองลงนามโดยนายกสมาคมศรีครุสิงห์สภา

ชุดภาพที่ 6 ตัวอย่างใบรับรองการสมรสตามพิธีอันศักดิ์สิทธิ์
ของสมาคมศรีครุสิงห์สภา

หลากสาระในการสมรส: ความเสมอภาคของบุรุษและสตรี (กรณีการสมรส)

ความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีต่อเรื่องการสมรสและในชีวิตคู่ ความเสมอภาคมีอยู่ในหลักปรัชญาของศาสนาซิกข์ และมักแทรกอยู่ใน รูปแบบของการดำเนินชีวิตคู่ด้วย ดังนั้น จะขอหยิบยกมากล่าวเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นหลักการ และลักษณะที่เป็นจริงของดำเนินชีวิต

ลักษณะแรก เป็นความเสมอภาคที่มีในหลักการ จากปรัชญาพื้นฐานที่สื่อความหมายว่าความรักและการสมรสเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของคู่สามีภรรยา หากใช่เป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนด้วยสินทรัพย์ ทำให้พิธีหมั้นไม่อยู่ในศาสนวินัย จะมีหรือไม่ก็ได้ ลักษณะนี้จึงทำให้การสมรสในศาสนาซิกข์เป็นเรื่องที่ทันสมัยอย่างยิ่งเมื่อราวห้าศตวรรษที่แล้ว แม้ในยุคปัจจุบันก็ยังคงเป็นเรื่องที่ทันสมัยอยู่เช่นกัน นั่นหมายความว่าศาสนาซิกข์ได้ให้ความเสมอภาคกับครอบครัวคู่สมรส โดย SGPC (อ้างแล้ว) ระบุว่า พระศาสดาได้มอบความเสมอภาคในความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษและสตรี หรือเรียกว่า “Prem Sumarang” (Relationship of equality)

และในศาสนวินัย SGPC (อ้างแล้ว) ยังได้ระบุอีกว่า โดยปกติบุรุษชาวซิกข์ไม่สมรสกับภรรยาคนที่สอง หากภรรยาคนแรกยังคงมีชีวิตอยู่ โดยสื่อความหมายว่าศาสนวินัยส่งเสริมให้บุรุษรักเดียวใจเดียว ขณะที่ สุเทพ (อ้างแล้ว) อธิบายถึงบัญญัติว่า บุรุษไม่ควรจะสมรสใหม่ในขณะที่ภร่ายังมีชีวิตอยู่ สื่อความหมายว่าห้ามสามีไปมีภรรยาคนที่สองนั่นเอง และขณะเดียวกันภรรยาจะไปมีสามีคนที่สอง สังคมจะไม่ยอมรับเช่นกัน หากในบรรดาบุรุษนั้นการมีภรรยาคนที่สองเป็นไปได้ แต่ไม่สามารถประกอบพิธีทางศาสนาได้

ลักษณะที่สอง เป็นความเสมอภาคในชีวิตจริง การสมรสใหม่เกิดขึ้นได้ในกรณีที่สามีหรือภรรยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต อีกฝ่ายหนึ่งสามารถหาคู่ใหม่ได้ รวมทั้งสตรีที่มีบุตรแล้ว หากสามีเสียชีวิตลง ก็สามารถเลือกสามีคนใหม่ได้ตามความสมัครใจ โดยในสังคมชาวซิกข์ บุรุษชาวซิกข์และครอบครัวไม่ถือว่าสตรีที่เคยมีครอบครัวมาแล้วซึ่งสามีเสียชีวิตเป็นข้อรังเกียจ แม้ว่าสังคมชาวซิกข์จะเปิดโอกาสให้แล้ว หากแต่สตรีที่สามีเสียชีวิตแล้วมักจะไม่สมรสใหม่ เพราะเห็นแก่บุตรผู้สืบสกุล

ในทางกลับกัน BBC (อ้างแล้ว) ได้ระบุว่า การสมรสของชาวซิกข์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การที่บุตรและสตรีจะอยู่กินฉันสามีภรรยาโดยไม่เข้าสู่พิธีทางศาสนานั้นไม่เป็นไปตามศาสนนินัย เพราะควรจะต้องคำนึงถึงเรื่อง การสร้างครอบครัวและการเลี้ยงดูเด็กซึ่งสิ่งเหล่านี้ในสังคมชาวซิกข์ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องสำคัญ

สำหรับการใช้ชีวิตของสามีภรณานั้น จะเห็นความเสมอภาคเกิดขึ้น และมีแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน โดย จันทรา (อ้างแล้ว) อธิบายว่า

เมื่อทั้งคู่สมรสกันแล้ว ไม่ให้มีการเอาเปรียบกัน ไม่ว่าจะฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง ต้องมีแต่ความเสียสละ ทำไมจึงต้องมีพิธีอนันต์การขและทำไมจึงต้องเท่าเทียมกัน เพราะหลังจากผ่านพิธีไปแล้ว ไม่ใช่ว่าผู้ชายไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้หญิง หรือผู้หญิงไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้ชาย แต่ต่างฝ่ายต่างต้องพึ่งกัน ทำให้เกิดความห่วงใยซึ่งกันและกัน เช่น คนใดคนหนึ่งไม่สบาย อีกคนหนึ่งก็เป็นห่วงและเป็นทุกข์ หรือลูกไม่สบาย ทั้งสองคนก็ทุกข์ นี่เป็นการร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน เป็นห่วงเป็นใย

เมื่อสมรสแล้ว ตามศาสนนินัยของซิกข์ไม่ส่งเสริมและไม่แนะนำให้มีการหย่าร้าง คู่สมรสควรหลีกเลี่ยงการโต้เถียงกัน ควรอ้อมอวยกัน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีความรักและความเห็นอกเห็นใจ (แต่ปัจจุบันคำว่าหย่าจะเป็นเรื่องปกติตามกระแสสังคม เมื่อไม่ยอมซึ่งกันและกัน ไม่มีความเสียสละซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการหย่า เพราะจะพยายามเอาชนะอีกฝ่ายให้ได้)

จากทั้งสองลักษณะข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการสร้างครอบครัว โดยเริ่มต้นจากแนวคิดหรือกำหนดกรอบให้กับสังคมที่มีที่มาจากหลักศาสนา โดยการกำหนดเงื่อนไขของการสมรส และรวมถึงวิธีการปฏิบัติตนเมื่อครองคู่ ตามที่ พัทยา สายหนู (2532 : 150-151) เคยอธิบายไว้

ว่าสถาบันครอบครัวกำหนดความเป็นสามีภรรยาและแบบอย่างของการเป็นสามีภรรยา ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมชนิดพื้นฐานอันแรก

นอกจากนี้ ในศาสนาซิกข์มักจะเน้นว่า การสมรสต้องอยู่บนฐานแห่งความรักที่แท้จริง แล้วจึงตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน หรือมีนัยว่าทั้งคู่ตัดสินใจได้เพียงครั้งเดียว (ซึ่งไม่ใช่คนละครั้ง แต่ครั้งเดียวสำหรับทั้งคู่) นั่นหมายความว่า ก่อนสมรสทั้งสองฝ่ายมีสิทธิและโอกาสจะแสดงทั้งความรักและความไม่รัก เพราะในทางศาสนาได้เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายเลือกก่อนเข้าสู่พิธี และการเปลี่ยนใจย่อมเกิดขึ้นได้กับทั้งสองฝ่ายเช่นกัน เพราะศาสนาซิกข์ไม่พิจารณาเรื่องการหมั้นหมาย ความเท่าเทียมกันจึงเกิดขึ้นตามหลักดังกล่าว

คู่สมรสนอกศาสนา

ในศาสนาซิกข์นั้น การประกอบพิธีทางศาสนา “อนันต์การัช” จะประกอบให้สำหรับคู่บุรุษสตรีชาวซิกข์เท่านั้น ในเว็บไซต์ของ SGPC (อ้างแล้ว) ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า บุตรีชาวซิกข์ควรสมรสกับบุรุษซิกข์ และบุตรชาวซิกข์ควรจะสมรสตามจารีตของซิกข์

สุเทพ (อ้างแล้ว) ได้อธิบายเกี่ยวกับบัญญัติในศาสนาซิกข์ไว้ว่า สตรีชาวซิกข์ควรสมรสกับบุรุษชาวซิกข์ แต่ในปัจจุบัน ชุมชนชาวไทยซิกข์มีปัญหาเรื่องการสมรส เนื่องจากสตรีชาวไทยซิกข์สมรสกับบุรุษชาวตะวันตก (ไม่ใช่ชาวซิกข์) แล้วพยายามจะจัดพิธีตามศาสนาซิกข์ เนื่องจากสตรีเป็นชาวซิกข์และประสงค์จะปฏิบัติตามวิถีแห่งซิกข์ แต่ตามหลักศาสนวินัยนั้นห้ามไว้ เนื่องจากเป็นพิธีทางศาสนา ไม่ใช่เป็นกิจกรรมทางสังคม เว้นแต่บุรุษนอกศาสนาประสงค์จะเป็นชาวซิกข์ ซึ่งจะต้องผ่านพิธีรับอมฤต²² ก่อน จึงจะถือว่าเป็นบุรุษคู่สมรสนั้นได้เป็นชาวซิกข์โดยสมบูรณ์แล้ว ขณะเดียวกันบุรุษชาวซิกข์สามารถมีคู่สมรสเป็นสตรีนอกศาสนาได้ แต่สตรีคู่สมรสจะต้องผ่านพิธีรับอมฤตเช่นกัน นั่นความหมายว่าพิธีอนันต์การัชจะจัดขึ้นสำหรับคู่บุรุษและสตรี

ชาวซิกข์เท่านั้น และ จันทร (อ๋างแล้ว) ได้อธิบายว่า แม้ว่าบุรุษและสตรี อาจจะมีใจเข้ากันได้ แต่เมื่อมีบุตรแล้วปัญหาของการนับถือคนละ ศาสนาจะเห็นชัดขึ้นเมื่อแต่ละฝ่ายจะไม่ยอมรักกัน เพราะบุตรจะได้รับการ เลี้ยงดูจากมารดามากกว่าบิดา และการสอนบุตรจะคล้อยตามศาสนาของ มารดา บิดาอาจจะรับไม่ได้ในอนาคต เพราะฉะนั้นในศาสนวินัยของศาสนา ซิกข์ จะเน้นให้สมรสในศาสนาเดียวกันด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้

สรุป

ไม่ว่าความรักจะมีความหมายมากมายและมีสาระเป็นอย่างไรก็ตาม เมื่อบุรุษสตรีซิกข์ตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาแล้ว การสมรสตาม ปรัชญาในศาสนาซิกข์ซึ่งถือว่าเป็นการรวมของ “หนึ่งดวงจิตวิญญาณใน สองร่าง” และการประกอบพิธี “อนันต์การซ์” ตามหลักศาสนา คือสิ่งที่สังคม ชาวซิกข์พึงปฏิบัติ โดยตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความรัก หากแต่ความรักของ หนุ่มสาวรุ่นใหม่จะยังคงเป็นไปตามนิยามในทางศาสนาไม่น้อยเพียงใด นี่เป็นปริศนาที่คงจะต้องติดตามดูและค้นหาคำตอบกันต่อไป

ในชุมชนชาวไทยซิกข์ การจัดงานทางสังคมในโอกาสงานสมรสเป็นไป ตามวัฒนธรรมปัญจาบและวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งมุ่งเน้นสถาบันครอบครัว เป็นหลัก โดยงานกิจกรรมต่าง ๆ เป็นทั้งเวทีประกาศให้สังคมรับทราบเจ้าบ่าว เจ้าสาวคู่ใหม่ และเปิดโอกาสให้เครือญาติมิตรสหายได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) เพราะต่างฝ่ายต่างจะต้องพึ่งพาอาศัยกันต่อไปในฐานะ ที่เป็นสมาชิกของสังคม ขณะที่การจัดพิธีทางศาสนาต้องเป็นไปตามหลัก ศาสนวินัยในศาสนาซิกข์ คำอธิบายในมิติจิตวิญญาณเป็นกรอบคิดและ แนวทางปฏิบัติเพื่อจัดระเบียบทางสังคมซึ่งมุ่งเน้นที่การสร้าง ขยายครอบครัว และการดำรงเผ่าพันธุ์ โดยให้มีรูปแบบและลักษณะอย่างเดียวกัน นั่นคือ วิถีแห่งซิกข์ (Sikh way)

การมีบัญญัติให้ชาวซิกซ์ดำรงชีวิตอยู่ในรูปชมราวาสนั้น ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการวางรากฐานทางสังคมในศาสนาซิกซ์ เป็นการอ้างสังคมด้วยการขยายครอบครัว โดยแต่ละคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว (เป็นลูกหลาน) และแต่ละคนร่วมกันขยายครอบครัว (เป็นสามีภรรยา) ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนมีบทบาทร่วมสร้างสังคมหรือมีบทบาทต่อการดำรงเผ่าพันธุ์ การดำรงชีวิตอย่างชมราวาสนของชาวซิกซ์ยังสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ศาสนาซิกซ์ส่งเสริมการขยายครอบครัวและชาวซิกซ์ทุกคนย่อมมีคู่ครอง

การจัดงานมงคลสมรสเป็นเรื่องสำคัญทางสังคมสำหรับครอบครัวทั้งฝ่ายบุรุษและสตรี แต่การแต่งงานโดยแสดงออกด้วยการจัดงานใหญ่โตเป็นคนละสิ่งกัน งานมงคลสมรสในทางศาสนาเน้นความเรียบง่ายและความสะดวก พิธีจึงมีเพียงชั่วโม่งเดียว ขณะที่งานทางสังคมเต็มไปด้วยความหรูหราตามฐานะของครอบครัว

สำหรับกระบวนการแจ้งข่าวสารเรื่องงานมงคลสมรสในชุมชนชาวไทยซิกซ์ก็มีพัฒนาการควบคู่ไปกับการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวไทยซิกซ์ ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวนักธุรกิจ ถือเป็นชนชั้นกลางในสังคมไทย สารเชิญจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นหรือช่วยบอกว่าเจ้าภาพนั้นธรรมดาหรือไม่ธรรมดา แม้ว่าแท้ที่จริงก็เป็นเรื่องของการสื่อสารหรือการแจ้งข่าวสารนั่นเอง และสารเชิญเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงการข้ามวัฒนธรรม (Cross culture) จากอินเดียสู่ไทย

เชิงอรรถ

- 1 หมู่บ้านตลวันดี (Talwandi) ปัจจุบันคือหมู่บ้านนันทานา ซาฮิบ (Nankana Sahib) ในตำบลเชคุปุระ (Sheikhupura) จังหวัดปัญจาบ สาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน หมู่บ้านอยู่ใกล้กับเมืองลาฮอร์ (Lahore)
- 2 SGPC ย่อมาจาก Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee อ่านว่า ซโรมนี กรุดวารา ปาร์บันดัก คอมมีตี หมายถึง คณะกรรมการกลางกรุดวาราสูงสุด มีหน้าที่ดูแลและบริหารงานของกรุดวาราต่างๆ ในรัฐปัญจาบ ฮารีอานา หิมาจัลประเทศ ในอินเดีย และรับผิดชอบหน้าที่การเผยแพร่ ส่งเสริมการศึกษาของศาสนาซิกข์
- 3 ลาวาห์ (Lawan/Lavan) คือ การบรรจงเดินรอบเวียนขวาแทนบัลลังก์พระศาสดา ศรีคุครันต์ซาฮิบในพิธีอันันต์การักษตามศาสนวินัย และนามของบทสวดพระธรรม 4 บทของพระศาสดาคุรุมดาสาฮิบ (พระศาสดาพระองค์ที่ 4, 2117/1574 – 2124/1581)
- 4 บทสวดชาวยัยเฮ้ซาฮิบ (Swayya Sahib) เป็นบทสวดที่ประพันธ์โดยพระศาสดาพระองค์ที่ 10 คุรุโควินท์สิงห์ซาฮิบ
- 5 วาเฮคุรุ (Waheguru) หมายถึง พระผู้เป็นเจ้าของผู้ประเสริฐ เป็นนามที่ชาวซิกข์มีการกล่าวขานแทนพระผู้เป็นเจ้าของมากที่สุด ส่วนคำอื่นๆ ซึ่งเป็นคำเดียวกัน เช่น อกาลปุรุษ (Akal Purak) อกาลมูรัต (Akal Moorat) สัตย์คุรุ (Satguru) การกล่าวคำว่า “วาเฮคุรุ” ของชาวซิกข์มีความคล้ายคลึงกับการกล่าวคำว่า “พุทธโธ” ของชาวไทยพุทธ
- 6 คันด้า (Khanda) เป็นสัญลักษณ์ประจำศาสนาซิกข์ เช่นเดียวกับไม้กางเขนในศาสนาคริสต์หรือพระธรรมจักรในศาสนาพุทธ
- 7 เอกโองการ (Ik Onkaar) เป็นคำแรกในพระมหาคัมภีร์ของซิกข์ หมายถึงพระผู้เป็นเจ้าของซึ่งมีเพียงหนึ่งเดียว แต่ปรากฏในทุกที่ทุกแห่ง คำว่าเอกคือตัวเลขหนึ่ง ซึ่งนำหน้าโองการ
- 8 พระศาสดาคุรุอามร์ดาสาฮิบ (Guru Amar Das Sahib) พระศาสดาพระองค์ที่ 3 (2095/1552 – 2117/1574)
- 9 ภาษาปัญจาบิและคำอ่านเป็นภาษาอังกฤษ ที่มา : http://www.sikhiwiki.org/index.php/Anand_Karaj ส่วนคำแปลเป็นภาษาไทย ที่มา : สมามคมศรีคุรุสิงห์สภ

- 10 ข้อมูลจากหลายแหล่ง ปีไม่ตรงกัน โดยแตกต่างกันประมาณ 4-5 ปี
- 11 พิธีอนันต์การขีมีพัฒนาการตามยุคสมัยของพระศาสดา ยกตัวอย่างสำคัญ คือ ในสมัยพระศาสดาพระองค์ที่ 3 การแต่งงานของชาวซิกข์มีจุดเปลี่ยนที่ชัดเจน คือ สตรีซิกข์ไม่ต้องคลุมหน้าในขณะประกอบพิธี ยกเลิกพิธีสตี (Sati) ที่ภรรยาต้องกระโดดเข้ากองไฟตายตามสามี และสตรีหม้าย (สามีเสียชีวิต) สามารถแต่งงานใหม่ได้โดยบัญญัติดังกล่าวได้ส่งผลต่อการปฏิบัติตนของสตรีซิกข์มาจนถึงปัจจุบัน
- 12 พระศาสดาคุรุโกวินท์สิงห์ซาฮิบ (Guru Gobind Singh Sahib) พระศาสดาพระองค์ที่ 10 (2218/1675 – 2251/1708)
- 13 ผ้าปัลล่า (Palla) เป็นผ้าแพรสีชมพู มีความยาวประมาณ 2.5 เมตร สำหรับพิธีอนันต์การขี
- 14 สังคิตจารย์ หรือเรียกว่า ราจี (Ragi) คือ ผู้ขับร้องบทสวดในพระมหาคัมภีร์ศรีคุรุครันต์ซาฮิบในคุรุคาวรา
- 15 พระศาสดาคุรุมาดาสซาฮิบ (Guru Ram Das Sahib) พระศาสดาพระองค์ที่ 4 (2117/1574 – 2124/1581)
- 16 อ์รดาส (Ardas) คือ การพนมมืออธิษฐานต่อพระเจ้า เป็นการขอความรักและความเมตตาจากพระเจ้า
- 17 อกาลปุรค (Akal Purakh) คือ พระผู้เป็นเจ้าผู้เป็นเอก ไร้ซึ่งกาลเวลาหรือผู้อยู่เหนือกาลเวลา
- 18 ฮุกัม (Hukam) พระบัญชาประจำวัน (order of the day)
- 19 คาร่าปรัสาด (Karah Parsad) เป็นขนมหวานชนิดหนึ่ง
- 20 ชาดสังคัต (Sadh Sangat) คือ ชาวซิกข์ที่มาประชุมชุมนุมเจริญธรรม ในการประกอบพิธีอนันต์การขี มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ การอัญเชิญพระศาสดาศรีคุรุครันต์ซาฮิบ (พระมหาคัมภีร์) เป็นองค์ประธาน และชาดสังคัตซึ่งมาประชุมชุมนุมเจริญธรรมและเป็นสักขีพยานให้กับคู่บ่าวสาว
- 21 พิธีรับอมฤต (Amrit – The Sikh Baptism) เป็นการบรรพชาของชาวซิกข์ โดยชาวซิกข์จะให้สัตย์ปฏิญาณที่จะรักษาและปฏิบัติตามข้อบัญญัติที่พระศาสดาทรงบัญญัติไว้

บรรณานุกรม

หนังสือ

ปราณี วงษ์เทศ. 2544. *เพศและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลปวัฒนธรรม จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 2.

หลวงวิจิตรวาทการ. 2504. *สุภาษิตต่างๆ ตายแล้วไปไหน ความขบขัน การแต่งงาน ลักษณะของคน รัฐบุรุษคนสำคัญในปัจจุบัน มนุสสปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา.

พัทยา สายหนู. 2532. *กลไกของสังคม*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 5.

สุเทพ สุริยามฤตย์. 2549. *วิถีแห่งซิกซ์*. กรุงเทพมหานคร : สมาคมศรีศรีคุรุสิงห์สภา, พิมพ์ครั้งที่ 4.

สุพัทธา สุภาพ. 2536. *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, พิมพ์ครั้งที่ 8.

Punjabi University (Patiala). 1992. *The Encyclopaedia of Sikhism*. Delhi : Ram Printograph (India).

รายงานการวิจัย

สุภาวดี มิตรสมหวัง. 2544. *สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตกรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณีกลุ่มพันธุ์ซิกซ์ มอญ เขมร และไทย*. รายงานการวิจัยคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารเผยแพร่

ศรีคุรุสิงห์สภา, สมาคม. 2549. *ซิกซ์ศาสนวินัย (ภาคภาษาไทย)*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา.

สัมภาษณ์

จันทร์ดา ดาวาร์, อดีตกรรมการบริหารสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. สัมภาษณ์ 11 ธันวาคม 2554.

สุเทพ สุริยาอมฤตย์, อดีตนายกสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. สัมภาษณ์ 6 ธันวาคม 2554.

เว็บไซต์

Sikhi Wiki. 2010. Anand Karaj. http://www.sikhiwiki.org/index.php/Anand_Karaj , 1 December 2011.

Shiromani Gurdwara Parbadhak Committee (SGPC). 2011. Sikh marriage ceremony. <http://www.sgpc.net/sikhism/anad-sanskar.html>, 25 June 2011.

Softleo Technologies. 2002. Sikh Traditions. http://www.shubhlagan.in/traditions_sikh.asp , 1 December 2011.

The BBC. 2009. Sikh wedding ceremony. <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/sikhism/ritesrituals/weddings.shtml> , <http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/rs/relationships/simarriageanddivorcerev2.shtml>, 10 September 2011.

The Sikh Archives. 2011. Anand Karaj. <http://www.sikharchives.com/?p=8714> , 1 December 2011.

The Sikhism. 1998. Lawan. <http://sikhs.org/trans14.html> , 25 June 2011.